

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA PEDAGOGIKY

Volná hra mladších předškolních dětí ve vybraných plzeňských mateřských školách

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Lucie Šafaříková

Učitelství pro mateřské školy

Vedoucí práce: Mgr. Pavla Sovová, Ph.D. – KPG

Plzeň, 2014

Protokol z katedry

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 11. dubna 2014

.....

vlastnoruční podpis

Za pomoc při zpracování bakalářské práce děkuji vedoucí práce Mgr. Pavle Sovové. Díky patří také všem mateřským školám, které mi umožnily výzkum provádět, a hlavním aktérům – dětem.

OBSAH

ÚVOD.....	6
I TEORETICKÁ ČÁST	7
1 HRA A JEJÍ PODMÍNKY.....	8
1.1 CO JE HRA A HRANÍ?	8
1.2 TEORIE HRY	10
1.3 PRAVIDLA.....	12
1.4 HRA PŘEDŠKOLNÍHO DÍTĚTE.....	13
1.5 HRA DOSPĚLÝCH	14
1.6 HRAČKY A HERNÍ VYBAVENÍ.....	16
2 DĚLENÍ HER.....	17
2.1 VÝVOJOVÁ STÁDIA HRY.....	17
2.2 TŘÍDĚNÍ HER DLE R. CAILLOISE	18
2.3 HRY ŘÍZENÉ A DIDAKTICKÉ	19
2.3.1 Role učitele v řízených a didaktických hrách.....	19
2.4 VOLNÁ HRA	20
2.4.1 Role učitele ve volné hře.....	22
3 VYUŽITÍ HRY V PEDAGOGICKÉ DIAGNÓZE A TERAPII.....	23
3.1 PEDAGOGICKÁ DIAGNOSTIKA.....	23
3.2 TERAPEUTICKÉ MOŽNOSTI	24
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	26
4 VÝZKUMNÁ SONDA	27
4.1 CÍL VÝZKUMNÉ SONDY	27
4.2 METODY ZKOUMÁNÍ.....	27
4.3 ÚČASTNÍCI VÝZKUMU	28
4.4 POPIS REALIZACE VÝZKUMNÉ SONDY	28
4.5 VÝSLEDKY ZE ZÁZNAMŮ PŘÍMÉHO POZOROVÁNÍ	29
4.6 VÝSLEDKY ZE ZÁZNAMŮ NEPŘÍMÉHO POZOROVÁNÍ	33
4.7 VÝSLEDKY Z ROZHOVORŮ	33
4.8 SHRNUTÍ A DOPORUČENÍ PRO PRAXI	34
5 ZÁVĚR	37
6 RESUMÉ	38
7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	40
8 SEZNAM PŘÍLOH	41
PŘÍLOHA Č. 1	42
PŘÍLOHA Č. 2 –	48

ÚVOD

V lidské kultuře hraje významnou roli hra několik desetiletí. Není jen záležitostí pedagogů, ale její problematikou se zabývají i jiné vědní obory jako filozofie, sociologie, psychologie a další. Jedno však mají společné – otázku, zda má hra nějaký účel. Víím, že hra je velmi důležitý prvek pro rozvoj osobnosti dítěte, a proto jsem si vybrala toto téma.

V odborné literatuře, kterou jsem použila ve své bakalářské práci, se objevuje různé dělení a popis her. Ale děti si při „volné hře“ vybírají i jiné aktivity a činnosti, které nemůžeme označit přímo názvem hra a o kterých se literatura nezmiňuje. Proto jsem se rozhodla ve své praktické části bakalářské práce zaměřit na všechny činnosti a aktivity, tedy i hru samotnou.

V teoretické části této práce se budu zabývat tím, co je vlastně hra a hraní, přiblížím teorie her od různých psychologů, sociologů a filozofů. Dále mě zajímá hra předškoláka ale i dospělého, hračky a herní vybavení mateřských škol (dále jen MŠ). Zmíním se o některém dělení her, hlavně o volné hře, ale i o využití hry v pedagogické diagnóze a terapii.

V praktické části budu zjišťovat, jaké hry, činnosti a aktivity, si děti vybírají při tzv. volné hře v MŠ.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 HRA A JEJÍ PODMÍNKY

„Hra je starší než lidstvo samo.“ (Košťátková, 2005, s. 11)

1.1 Co je hra a hraní?

Podíváme-li se do minulosti, zjistíme, že hra byla, je a snad i stále bude významnou součástí života každé společnosti. Vědci hledali na tuto otázku odpověď a došli k závěru, že už před třemi tisíci lety existovaly hračky a děti si hrály. (Opravilová, 2004, s. 4)

Definovat hru není jednoduché, záleží na tom, z jakého úhlu pohledu se na význam slova „hra“ díváme. Většinou je hra spojována s dětskou činností, která slouží pro zábavu a je zde upřednostňován soutěživý prvek. Ale s hrou se setkáváme i v divadelní oblasti a při hře na hudební nástroj. (Slavíková, 2011, s. 11)

Podle autorů, kteří se podstatou hry podrobněji zabývají (E. Fink, J. Huizinga a u nás např.: E. Bakalář, B. Bložek, I. Wagner), je hra často uváděna jako činnost, *„k níž nejsme nijak nuceni, a která nemá důsledky pro skutečný život.“* Často se mluví o smyslu hry v souvislosti s opravdovým životem. Hra je vždy považována jako jedna ze základních aktivit člověka. I přes to, že je to činnost nevázaná a nevážná, patří k lidskému životu podobně jako učení a práce. Stejně tak jako moc, láska, smrt a jiné úkazy je hra nedílnou součástí krátkého lidského života. Tato činnost se od ostatních různí především tím, že dotyčný nemusí usilovat o dosažení konkrétního cíle. Tuto myšlenku pak uzavírá Černík citací E. Finka, že hra *„ale stojí proti nim (rozuměj: proti všedním činnostem) – aby je tím, že je zpodobňuje, přijala do sebe.“* (Černík, 2008, s. 15)

Otázka definice hry, co vše ještě považovat za hru a v jakém významu, je stále aktuálnější. Podíváme-li se na hru z hlediska biologického, lze říci, že napomáhá rozumnému a účelnému životu. Přispívá k rozvoji dovedností, k obnovení sil a

k zotavení. Pohled kulturní nám říká, že hra má smysl, najdeme ji všude. Hra souvisí se svobodou člověka. (Slavíková, 2011, s. 13)

Pojem hra používáme často a samozřejmě. Jak však vyplývá z výše uvedeného, není tento termín zcela snadné vymezit, názory různých autorů se mohu lišit. Co se týká předškolního věku, herní aktivity jsou pro toto období nejvýznamnější. Praxe ukazuje, že si děti hrou nejen hrají, ale hra jim dovoluje poznat něco nového a čím dál tím více se v činnostech zdokonalovat. *„Dítě si může hrát nejen s hračkami, ale i s nejrůznějšími věcmi, které kolem sebe nalézá, se zvířaty, s rostlinami, s jinými dětmi, se svým tělem, s řečí a podobně. ... Rozmanitost obsahové náplně her je předpokladem toho, že hry mohou významným způsobem přispívat k všestrannému rozvíjení dětí.“* (Mišurcová, Severová, 1997, s. 42)

Zkušenosti z mateřských škol, ale i z rodinného prostředí nám dokazují, že když si děti hrají, nejde jim jen o výsledek, ale o tu činnost samotnou. Dokážou jednotlivé prvky hry opakovat jenom proto, že je to hraní. Velkou měrou je hra ovlivňována samotnou potřebou a přáním dítěte. Velký vliv má rodinné prostředí i vývojové potřeby dítěte. (Mišurcová, Severová, 1997, s. 43)

Tak jako u volné hry i zde platí, že hra jako taková je svobodná aktivita, nikdo k ní nemá být přinucován, jinak ztrácí svoji atraktivitu, účastník z ní nemá radost. Od hry nemůžeme očekávat, že nám přinese nějaké materiální výhody nebo dokonce finanční či majetkové zisky. Ale především ve věku, kdy děti navštěvují mateřskou školu, má obrovský význam pro jejich přípravu na vzdělávání a zanechává dětem vzpomínky a mnohdy nezapomenutelné zážitky. Právě proto, že je hra svobodná činnost, je třeba říci, že nikdy nebudeme moci odhadnout, jak se bude přesně odehrávat nebo dokonce jak skončí. Jedno je však jasné, každá hra má nějaký vzdělávací cíl. *„Hra má svůj čas a prostor, je vydělena z běžného života, nezasaahuje do něj, ale může ho zobrazovat a zrcadlit.“* (Svobodová a kol., 2010, s. 99)

Z toho, co bylo dosud řečeno, vyplývá, že význam hry je úzce spojen s motivací, *„tj. s tím, jaké potřeby hry vyvolávají a pravděpodobně i uspokojují“.* (Mišurcová, Severová, 1997, s. 44)

Podle Opravilové (2004, s. 23) je pro dítě hra „*alternativním modelem komunikace, v němž vyjadřuje své emoce, zkouší vztahy a ověřuje si své vlastní pocity*“. Hra je jedinečný způsob, kterým může dítě dát najevo své city, řešit problémy a získávat zkušenosti. V prostoru hry se můžeme s dítětem domluvit, na základě hry se o dítěti dozvídáme hodně informací.

1.2 Teorie hry

Na konci 19. století bylo zřejmé, že původní teorie hry vychází z biologie, empirické psychologie. Postupně dochází k dalšímu rozvoji jednotlivých přístupů a teorií. Jako jeden z prvních, který věděl, co hra znamená, byl Platón. (Slavíková, 2011, s. 7)

Již v 18. století je často umění spojováno s hrou pro jejich společné znaky. Jako jeden z prvních, který poukázal na spojitost mezi uměním a hrou, byl **F. Schiller**. Poukázal světu, jak je důležité umění a estetická výchova pro utváření osobnosti člověka. Vystihl hru dvěma způsoby:

- „*Jako ideální forma svobodné lidské činnosti, k níž jsou přirovnány i činnosti umělecké.*
- *Jako činnost, která je protikladem vážných životních činností. Považuje hru za projev nadbytku životních sil.*“ (Mišurcová, Severová, 1997, s. 39)

Tento názor na hru se připisuje jednak Schillerovi a také anglickému filozofovi **Herbertu Spencerovi**. Spencer došel k teoretickému poznání hry až v 19. století. V jeho teorii hry je toto mínění bráno jako velmi důležitá složka, zatímco Schiller se ho dotýká jen okrajově. (Mišurcová, Severová, 1997, s. 39) Spencer považoval hru „*za projev zvláštní vrozené síly a energie, kterou dítě potřebuje vybit*“. (Opravilová, 2004, s. 5) Tato teorie však v praxi potvrzena nebyla – dítě si hraje, i když je unavené, vyčerpané a potřebovalo by odpočívat. Před Schillerem se problemati-

kou estetické výchovy zabývali například Komenský nebo Rousseau, ale jen povr-
chově. (Mišurcová, Severová, 1997, s. 39)

V průběhu vývoje teorie hry lze vidět, že je pohlíženo především na souvislost me-
zi uměním a hrou z různých pohledů. Velkou roli v tom sehráli například francouz-
ští myslitelé **H. Bergson** a Ch. Lalo. Na jedné straně Bergson říká, že je to právě
umění, které lidem umožňuje odhalovat to, co je v životě podstatné. Na druhé
straně „*považuje umění za pouhou hru, která neodpovídá životním potřebám lidí*“.
Z toho vyplývá, že srovnávání umění a hry může mít různou poznávací hodnotu.
Hra i umění „*náleží do kategorie vývojově významných aktivit*“ a proto jsou si blíz-
ké. (Mišurcová, Severová, 1997, s. 40)

Za vlastního zakladatele teorie hry bývá považován německý psycholog **Karl
Groos**, ten se nechal inspirovat hrou mláďat savců. Podle jeho názoru je hra důle-
žitý faktor k procvičování instinktů pro život každého jedince. I když se to asi nedá
srovnávat, protože dospělí si také mohou hrát, aniž by hru potřebovali ke zdokona-
lování. (Opravidlová, 2004, s. 5)

Další zajímavou teorií je rekapitulační teorie od amerického psychologa a pedago-
ga **G. S. Halla**. V níž uvádí, že dítě ve svých hrách stručně a přehledně opakuje
evoluci lidských dějin. (Kořátková, 2005, s. 12)

Nejdále se dostal v první polovině 20. století **Sigmund Freud**, který viděl ve hře
možnost, jak co nejlépe poznat a pochopit niterní stránky lidské individuality a plně
použil hru jako metodu při léčbě duševních nemocí. (Opravidlová, 2004, s. 5) Snažil
se dokázat, že si dítě hrou vytváří svůj vlastní svět tak, jak mu to vyhovuje, a do
činností si zařazuje svá vlastní přání. Jeho výklad je jednostranný. Z jeho teorie
zůstává názor, že se dítě pokouší vypořádat se situací, které nerozumí. Po hře
zjišťuje, že jeho okolí zůstalo nezměněno, a tím se ujišťuje, že se ho tyto situace
netýkají. (Kořátková, 2005, s. 12)

Teorií hry se zabýval i ženevský psycholog **Jean Piaget**. Ten uvádí, že hra souvisí
s rozvojem myšlení a inteligence a objasňuje ji „*procesy asimilace a akomodace*“ –

přizpůsobení. (Oprailová, 2004, s. 5) Piagetova teorie je velice složitá, a přesto z ní vyplývají tři základní poznatky:

- Evoluce plyne v určitém pořadí, může být zrychlena, nebo zpomalena, ale pořadí musí být zachováno.
- Průběh evoluce je tvořen z různých etap, a aby se dítě mohlo správně vyvíjet dále, musí tyto vývojové stupně podstoupit všechny.
- *„Každá posloupnost může být vysvětlena podle charakteru logických operací, které se v ní vyskytují.“* (Oprailová, 2004, str. 6)

Piaget rozděluje období vývoje na hry senzomotorické (6 měsíců – 2 roky), symbolické (2 – 7 let) a hry konkrétních logických operací (7 – 11 let). (Košátková, 2005, s. 13)

V tomto smyslu to vyžaduje od pedagogů i rodičů velké úsilí a pečlivé sledování dětí. Výsledkem by měl být odpovídající postup zvolený k výběru her pro děti v souvislosti s jejich rozumovou vyspělostí. Nelze tuto oblast přeceňovat, aby nedošlo k nadměrnému přetěžování dětí. Je lepší když dítě rozumí svým vlastním výrazům, dovede je vysvětlit, než když jen mechanicky opakuje, co slyší, nebo se naučí od dospělých. (Oprailová, 2004, s. 6)

1.3 Pravidla

Některé hry, jako třeba Člověče, nezlob se!, Vybíjená, mají většinou stálá a neměnná pravidla. Ale určitá pravidla by měly mít i ostatní hry, např.: stavba věže z kostek, závod autíček, kreslení a další, které budou platit právě teď a po dobu hry v mateřské škole. Podíl na podobě pravidel by měli mít především samotní účastníci hry a měli by se na nich vždy rozumě domluvit. Učitelka by měla dbát na jejich dodržování a zároveň by se měla snažit, aby pravidla byla stanovena s jejich vzdělávacími záměry, aniž by to děti poznaly. (Svobodová a kol., 2010, s. 99)

1.4 Hra předškolního dítěte

V životě člověka existují určitá období, která mohou zvláště u dítěte sehrávat velmi důležitou roli. Mezi tato období patří i období předškolní. Ohraničujeme ho zpravidla od 3 do 6 – 7 let., což většinou znamená nástup dítěte do školy.

V tomto období většinou děti nejsou schopny logicky uvažovat a informace, které dostávají, si zpracovávají po svém. Vágnerová (2012, s. 177) píše, že „*předškolní věk je označován také jako období iniciativy, dítě má potřebu něco zvládnout, vytvořit a potvrdit tak svoje kvality.*“ Významnou úlohu ve formování osobnosti dítěte sehrává samozřejmě rodina, sourozenci, ale také ostatní děti a dospělí, se kterými jedinec přichází do kontaktu. Toto období je důležité i proto, že vlastně připravuje dítě na život ve společnosti. Vzhledem k tomu, že většinou každá společnost má svůj řád a pravidla chování, je nutné, aby bylo dítě připraveno i na toto. Na jedné straně je třeba se umět prosadit a na straně druhé spolupracovat a respektovat potřeby a požadavky jiných. V tomto období je to velice složité. (Vágnerová, 2012, s. 177)

Vágnerová (2012, s. 189) dále uvádí, že při hře je využívána i neverbální komunikace mezi dětmi. Rozlišuje dva typy her. První je **hra symbolická**, ve které si dítě upravuje skutečnost, tak jak mu vyhovuje, a plní dítěti přání jinak nespílitelná. Druhým typem je **tématická hra na něco**. Děti si mohou vyzkoušet kladné i záporné sociální role, které je fascinují nebo je viděly ve svém okolí. (Vágnerová, 2012, s. 190)

U dětí mezi 3. – 6. rokem hra souvisí s realitou, kde dítě žije. Pomocí hry se učí, pomáhá si z různých druhů napětí, vybíjí zde svou energii, ale i načerpává a uplatňuje své dovednosti, zkušenosti a zájmy, rozvíjí svou představitivost a fantazii, ale i schopnosti komunikovat s druhými. Kořátková (2005, s. 29 – 43) popisuje dětskou hru po svém. Ve 3. roce dítě rádo staví kostky bez určitého cíle. Ve 4. roce tvoří ohrádky, kam orientuje další hru. Jeho cíl je sdělován předem, ale může se měnit. V 5. roce života má dítě už přesnou představu o jeho stavbě. A v 6. roce

dítě staví složitější celky, stále opravuje a zdokonaluje svůj výtvar. V druhé polovině předškolního věku se začíná objevovat potřeba soutěžení s druhými. Děti se při tom učí usměrňovat druhé, reagovat na jejich osobnost a odvádět pozornost na ně samotné. Dále je zde významná spolupráce, kterou se na rozdíl od soutěžení musíme naučit.

Nekonečný (In Slavíková, 2011, s. 40) nazývá období předškolního věku „druhé dětství“, jde o období dětského egocentrismu. Dítě je zaměřeno samo na sebe, začíná si uvědomovat vlastní já. Podle Slavíkové (2011, s. 40) *„si dítě nehraje s něčím, ale na něco, imituje svět dospělých. Učí se hravou formou zákonitostem jejich světa.“*

Přínosným faktorem pro hru může být věkově smíšená skupina dětí. Mladší děti obdivují ty starší, nechají se zapojit i do méně důležitých rolí, pozorují a napodobují starší děti, mohou zde sledovat spolupráci, komunikaci a řešení konfliktů mezi staršími dětmi a učit se od nich. A také starší dítě, které má problém se zapojit do hry se svými vrstevníky, si může hrát s mladšími a uspokojit tak svou touhu hry. (Kořátková, 2005, s. 48 - 49)

Jak jsem již výše uvedla ve své práci, děti v předškolním věku si stále hrají. Je to pro ně přirozená aktivita, která je uspokojuje. Díky hře mohou nabýt nové zkušenosti, hra je pro ně poučná. Mnohdy do hry utíkají před skutečností a problémy, pomocí hry se mohou osvobodit od nejrůznějších obav. Hra je zcela uchvátí a nadchne, někdy až tak, že nevnímají své okolí.

1.5 Hra dospělých

Doposud jsem psala o hře dítěte, nyní bych se chtěla zmínit i o hře dospívajících a dospělých. Hra nás provází po celý život a má stále významnou roli, i když naše představy a fantazie ubírají na intenzitě. V dospělosti za hru můžeme považovat čtení napínavé knihy, představení v kině nebo v divadle, sportovní zápasy

v televizi i na stadionech a další. Podle mého názoru se u dospělého člověka hra mění na záliby a koníčky. Skoro každý muž si rád zahraje fotbal, hokej, ale i karetní hry, hry na počítači, kde se alespoň na okamžik může stát třeba vojákem nebo závodníkem formule. Ženy si rády jdou například zatančit na ples nebo diskotéku, kde si v krásných šatech připadají jako princezny nebo královny, ale rády hrají i třeba stolní hry nebo lyžují. „Hry“ dospělých ale zůstávají aktivity ve volném čase stejně jako u dětí.

První studie o hře dospělých, kterou se zabývala Slavíková (2011, s. 46), je **Všichni hrajeme divadlo** od amerického sociologa Ervinga Goffmana. Autor se zde „pokouší vyložit lidské chování jako hraní společenských rolí“. V tomto ohledu je velmi důležitá verbální i neverbální komunikace, která o našich úlohách mnoho vypovídá. Někdy je hodně náročné a vyčerpávající sladit ústní vyjádření s řečí těla. „Ti, na které účastník působí, jsou pak obecnstvem, pozorovateli či spolu-účastníky“, uvádí Slavíková. (2011, s. 47). Goffman se neztotožňuje s výrokem, „že svět je divadlo“. Divadlo a postavy nejsou opravdové, ale musíme vynaložit skutečné úsilí, aby pro diváky opravdové byly. Toto úsilí musíme uplatňovat i v běžném životě při hraní sociálních rolí. (Slavíková, 2011, s. 49)

Druhá studie, o které se Slavíková ve své knize zmiňuje, je **Jak si lidé hrají** od amerického psychiatra Erica Berneho. Tato kniha se věnuje verbální výměně informací mezi lidmi, jejich každodenní komunikaci. Berne (In Slavíková, 2011, s. 49 - 50) ve hře vidí negativní jevy, lstivé, útočné, zákeřné chování za účelem společenského prospěchu. Tato hra má určený scénář i s obsazením. Zabývá se především hrou „mavních“ lidí, kteří jednají spontánně bez postranních úmyslů. Tyto hry řadí mezi hlavní hlediska našeho života. Je potřebné si zorganizovat čas, aby hry naplňovaly svoji úlohu, což je nutné pro zdraví člověka. „Hry se přenášejí z generace na generaci. Kulturní význam her spočívá v tom, naučit děti hrát hry typické pro danou rodinu, kmen, společnost. ... Osobní význam her je spatřován v tom, že si vybíráme za přátele, společníky a důvěrné druhy ty lidi, kteří hrají tytéž hry jako my.“ (Slavíková, 2011, s. 52 - 53)

1.6 Hračky a herní vybavení

Hračky jsou důležitou součástí dětských let, mají vliv na vývoj a výchovu, ale také jsou i kulturní cenností. Z hraček můžeme zjistit, například jaký byl vztah našich předků k dětem a dozvíme se plno informací o společnosti, jak žili dříve lidé. Opravilová (2004, s. 25) píše, že *„hračky nacházíme v různých dobách u různých národů a přes rozdíly, místa, času i stupně kulturní vyspělosti se většinou podobají“*.

V minulosti vyráběli hračky svým dětem rodiče a nejbližší příbuzní. Starší generace byla velice zručná, z dochovaných hraček lze vyčíst, že měla vztah k přírodě, k dětství a určitým hodnotám. Dnes se staly hračky spotřebním zbožím. U nás je nyní kvalita hraček na vysokém stupni, nepostrádají vtip ani fantazii. Jsou dobře výtvarně zpracovány a pro dětskou psychiku srozumitelné. Ale děti si ke hře vybírají i obyčejné věci, jako jsou například přírodniny nebo různé předměty. (Opravilová, 2004, s. 25)

Svobodová (2010, s. 99) má takový názor, že v mateřských školách je převážně dostatek hraček pro všechny děti, ale často nejsou využívány. S tímto názorem souhlasím, děti si většinou oblíbí několik druhů hraček a hrají si s nimi stále dola.

Velmi důležitá je správná volba hračky. Mezinárodní organizace ICCP (International Council for Children's Play) a mnoho odborníků stanovili určité podmínky, které pomohou rodičům, pedagogům a vychovatelům s výběrem. Hlavní kritérium je věk dítěte, bezpečnost hračky a využití fantazie. Dále je důležité, aby hračka byla pro dítě dobře srozumitelná a pochopitelná, aby měla řadu herních možností. Při výběru koukáme i na velikost, menším dětem kupujeme větší hračky. Některé druhy hraček pořizujeme dětem v různých velikostech, kontrolujeme správný materiál, rozhodujeme se podle tvaru a barvy, pevnosti a trvanlivosti. A v neposlední řadě naši volbu ovlivňuje cena. (Opravilová, 2004., s. 26-27)

2 DĚLENÍ HER

2.1 Vývojová stádia hry

Vycházejí především z teorie S. Millarové (In Svobodová a kol., 2010, s. 102), která se zabývá vývojem hry z hlediska sociálního a z toho lze vyvodit stadia hry:

- Samostatná hra – objevuje se jako vývojové stádium většinou do tří let, ale samostatně si umí hrát i starší děti a dospělí. Dítě je hrou zaujato a může plně rozvíjet své schopnosti a fantazii. Jde například o hru se svým tělem, bouchání hračkami o zem, většinou ho zajímají zvuky, které předměty vydávají, později se pokouší stavět s kostkami velmi jednoduché stavby, hraje si s panenkou nebo autíčkem a další.
- Paralelní hra – je hra, kdy si děti hrají vedle sebe, ale ještě to nelze nazývat spolupráce. Děti spolu moc nemluví, a když ano, většinou si pouze poučí nebo prohazují hračky. Při hře se vzájemně pozorují, snaží si hrát podobně, a proto se nebojí zkusit něco nového. Většinou se jedná o stejné hry a činnosti jako u samostatné hry.
- Sdružující hra – se obvykle projevuje ve hrách „na něco“ (tematické hry). Důležitá je komunikace mezi dětmi, společné působení, ale nejedná se přímo o spolupráci. Každý má ve hře svoji roli, kterou si hraje sám, příkladem může být „hra na rodinu“.
- Kooperativní hra – je hra, která musí mít určitá pravidla, je nějakým způsobem organizovaná, ať už se jedná o stavbu z kostek nebo o hru na slepou bábu. Na pravidlech by se děti měly domlouvat předem, případně během hry, když narazí na nějaký problém, ale pokud si neví rady, může pomoci i učitelka. Při této hře je velmi důležitá součinnost dětí, jak si rozdělí své role, kdo bude vůdce a kdo jen pozorovatel, kdo se stane zlým a kdo bude naopak hodný.

2.2 Třídění her dle R. Cailloise

R. Cailloise je francouzský filozof, který se zabýval motivací a principy hry. Podle něj je hra „*specifická aktivita používající herní prvky, symboly, pomůcky*“. Hru můžeme zahájit a skončit smluveným znamením, nebo můžeme přestat hrát, pokud jsou narušeny podmínky hry. „*Hra má vlastní čas a prostor, je striktně oddělena od skutečného života. Důležité je společenství, soutěživost, soupeření, spoluhra.*“ (Slavíková, 2011, s. 31)

Rozděluje hry do čtyř základních skupin.

- Princip **alea** (náhoda) – Jak už vypovídá název tohoto principu, nezáleží na znalostech ani schopnostech, které dítě má, neboť v těchto hrách je dáno osudem, kdo bude mít větší dávku štěstí a kdo smůly. „*Prohrát s osudem není ponižující.*“ (Svobodová a kol., 2010, s. 103) V těchto hrách nemůže být nikdo nejlepší ani nejhorší a zřídka bývá vítězem nebo poraženým stále stejný hráč. Příkladem je většina stolních a karetních her (pexeso, Člověče, nezlob se, kvarteto...).
- Princip **mimikry** (proměna, nápodoba) – Svobodová (2010, s. 103) ve své knize říká, že „*motivací je chuť proměnit se a vzít na sebe cizí podobu*“. V těchto hrách se děti na okamžik mohou proměnit ve svého oblíbeného hrdinu, například doktora, policistu, princeznu, kouzelníka a další, použít k tomu různé převleky, což je pro děti zábavné a vzrušující.
- Princip **ilinx** (závrat) – „*Motivací her na principu závratí je touha porušit stabilitu svého těla či duše.*“ (Svobodová a kol., 2010, s. 104) Všechny děti milují výšky, různé přeskakování překážek, opičí dráhy, kolotoče a prolézačky, které je nutné nezakazovat, protože podporují správný tělesný i duševní vývoj.
- Princip **agón** (soutěž, zápas) – U tohoto typu her nás pohání chuť zvítězit nad ostatními, ale také nad sebou samým a vzájemné škádlení. Důležité je při těchto hrách dodržovat pravidla, aby měli všichni stejné šance. Příkla-

dem jsou hry, ve kterých děti testují své tělesné schopnosti. (Svobodová a kol., 2010, s. 105)

2.3 Hry řízené a didaktické

Hry řízené jsou hry, kde je přítomen někdo, kdo ovlivňuje hru, určuje cíle, organizaci a pravidla. Mohou to být například hry pohybové nebo hudebně pohybové. Hry didaktické jsou takové hry, které mají za úkol vytvoření nějaké dovednosti, učení o určitých tématech a podobně. (Kořátková, 2005, s. 53 - 54)

Dále podle Kořátkové (2005, s. 55 – 60) také mohou být strukturované dramatické hry, ve kterých pedagog směřuje k rozvoji osobnostních a sociálních schopností a dovedností. Dalším příkladem strukturovaných her jsou počítačové hry. Děti, které většinu času tráví u počítače, mohou mít problém se začlenit do her s ostatními dětmi. Ale i tyto hry mohou být použity k rozvoji určitých myšlenkových dovedností. Máme programy rozvíjející kognitivní schopnosti, programy pro děti pomalejší nebo s poruchami učení, programy na uvolnění a relaxaci a další.

V řízených hrách můžeme mít věkově smíšenou skupinu. V tomto případě musí pedagog vymyslet takové hry, aby odpovídaly možnostem jak mladších, tak starších dětí. (Kořátková, 2005, s. 49)

2.3.1 Role učitele v řízených a didaktických hrách

Podle Svobodové (2010, s. 100 – 101) u řízené činnosti může mít učitel tři role, a to je buď iniciátor, vedoucí hry nebo hráč. Když je učitel v roli iniciátora, vymýšlí takové činnosti, které mají jasný vzdělávací cíl. Ale dítě ho nevnímá, protože mu hra přináší radost. Další rolí je vedoucí hry. Učitel řídí celou činnost jednoduchými pokyny, pravidly a pozoruje určitý záměr, který si stanovil před hrou. U řízené činnosti může učitel zastávat i roli hráče a platí pro něj stejná pravidla jako pro děti.

Je dobré tut roli využít jako motivaci – když děti zjistí, že se učitel zapojil, hra je pro ně zábavnější.

2.4 Volná hra

Co je volná hra? Když si dítě samo volí, na co si bude hrát a proč, když chce něco zkoumat a ověřovat, samo si vybírá hračky a hracího partnera, když si samy děti rozdělí role a vyberou místo ke hře, tomu říkáme volná hra. Pro děti do 6 let je volná hra nezbytná. (Koťátková, 2005, s. 16 - 17)

Názor Koťátkové (2005, s. 18 – 25) je takový, že pro tuto činnost je důležitá spontánnost, zaujetí, radost, tvořivost, fantazie, opakování a přijetí role. I kognitivní rozvoj patří k dětské hře. Na základě hry mohou děti s nově nabytými poznatky a zkušenostmi pracovat a přemýšlet o nich, dále se rozvíjí intelektové schopnosti a dovednosti, které využijí při řešení problémů a nejasností. Další součástí je sociální rozvoj. Děti postupně ke hře vyhledávají své vrstevníky, učí se je vnímat, respektovat, naslouchat a přemýšlet o jejich nápadech. Významné je také sebepoznávání, sebekázeň, rozvoj komunikace a navazování přátelských vztahů. Pohybový rozvoj je zde charakterizován jako důležitá složka hry, ale u všech dětí není stejný.

Svobodová (2010, s. 87) uvádí, že v každé literatuře, která se týká volné hry, se hovoří o tom, že je spontánní hravou činností. Dítě tady má dvě možnosti – buď se přímo zúčastní hry, nebo pouze své vrstevníky sleduje. Záleží však na každém dítěti, co a jak ho zaujme a jak jeho hra bude vypadat. Na druhé straně však není možné, aby volná hra vytvářela prostor pro ohrožení se dětí navzájem, ničení hraček či školního prostředí. I volná hra by měla mít svá pravidla, na která bude pedagog nebo rodiče dohlížet, aniž by významnou měrou zasahoval do hry dětí, a ony se je učí přijímat a dodržovat. Očekáváme, že hra bude pro děti především přínosem.

Podle Caiatiové (1995, s. 7) se volná hra řadí do tzv. „otevřených“ nebo „flexibilních, pružných“ metod vyučování. Říká se jí volná hra proto, že dítě spolurozhoduje, s kým si bude hrát, jakou hračku si vybere, co bude dělat hned a co až později. Dítě má pocit, že si samo může činnost naplánovat, i když jim původně činnost zadal pedagog. Lze z toho usoudit, že se děti cítí dobře a jsou spokojené.

Praxe ukazuje, že volnou hrou se stávají děti ještě hravější. Hra je učí větší samostatnosti, pedagog může lépe pochopit dětské potřeby a podle toho určovat i další herní činnost či jinou zábavu (zaměstnání) dětí. (Caiatiová, 1995, s. 15)

Caiatiová (1995, s. 16) poukazuje na to, že oddělování práce a hry, vyučování a volné hry nelze. Je třeba se na tyto procesy dívat společně, jedno nemůže existovat bez toho druhého, *„takže volná hra v čisté formě vůbec neexistuje“*. ... *„Volná hra neznamena volit mezi učením a člověče, nezlob se. Volná hra také není žádný zbytkový čas, doba, kdy se nuceně vyčkává, až budou všechny děti pohromadě, aby se pak konečně začalo s „pořádnou“ prací, s rozvíjením.“*

Ve své bakalářské práci v praktické části „volnou hrou“ myslím vytyčený čas, který mají děti v rámci mateřské školy. V tomto časovém úseku si mohou hrát, ale mohou také dělat různé činnosti a aktivity, které je baví a naplňují, a kdykoliv se k nim mohou vrátit a dokončit je. (RVP PV, 2004, s. 31)

2.4.1 Role učitele ve volné hře

Jak už bylo řečeno i ve volné hře je důležitá role učitele. Učitelka by měla dětem nabídnout různé pedagogické hry, měla by vytvořit podmínky pro hru, poradit, obohatit hru různými pomůckami, předměty, které mohou dětem hru ještě více přiblížit a oživit jejich fantazii, ale zásadním způsobem by neměla hru dětí rušit nebo do ní zasahovat. Někdy přílišná aktivita pedagoga dětem vadí, protože nemohou realizovat své vlastní nápady, nebo je jim nabídnut omezený výběr činností. (Svobodová a kol., 2010, s. 87 - 99)

Podle Svobodové (2010, s. 100 – 101) u volné hry může učitel zastávat také tři role, a to je buď pozorovatel, hráč nebo facilitátor. V roli pozorovatele se může soustředit na jednotlivé děti, čímž je poznává i z jiné stránky. Jaké jsou jejich zájmy, potřeby, schopnosti, dovednosti, vztahy v rodině a s vrstevníky, ale i problémy. A díky tomu dětem lépe přizpůsobit činnosti, které by směřovaly k dalšímu rozvoji osobnosti dítěte. Naopak role hráče vyžaduje plné zapojení se do hry a to se všemi pravidly, které přináší. Pro děti je hra s učitelem příjemnější, atraktivnější a zároveň tím dětem dáváme najevo, že jsou pro nás rovnocennými partnery. Třetí role – facilitátor (průvodce) – obnáší improvizaci a velkou opatrnost, aby hra dětí nebyla narušena. Učitel opět pozoruje, pokud se naskytne problém, pomůže vymyslet řešení, vytváří správné podmínky pro hru, popřípadě hru posouvá.

3 VYUŽITÍ HRY V PEDAGOGICKÉ DIAGNÓZE A TERAPII

3.1 Pedagogická diagnostika

Názor Opravilové (2004, s. 28) je takový, že v dětské hře, ať už je spontánní nebo se jí snažíme řídit, se dá vyzpozorovat, jakou má dítě náladu, co ho trápí nebo jakými problémy se zaobírá. Ne vždy je dítě schopno o tom hovořit, ale hra mu často pomáhá zbavit se napětí a vyjádřit své pocity. Pomáhá i pedagogovi k lepšímu poznání dítěte a v mnohých případech i ke stanovení dalšího programu zaujetí dítěte ve hře. Ne vždy se však podaří pedagogům správně určit příčiny poruch v chování dětí, a proto musí přijít na řadu odborníci.

Hra mnohdy odhalí u dětí i takové problémy, že si nepamatují krátké texty, jsou nedoslýchavé, nechtějí si hrát, špatně se soustředí a jiné. Toto poznání má velký vliv na další rozvoj dítěte. Mohou to být příčiny závažné, nebo je můžeme hledat ve stylu výchovy, nedostatku motivace, ale příčinou mohou být i zdravotní problémy. Chceme-li sjednat nápravu, je třeba začít v přirozených doplňujících činnostech. Diagnostická činnost je odpovědná a náročná. Je třeba mít na mysli, že nepřesným diagnostikováním můžeme ublížit jak dítěti, tak i rodině. (Opravilová, 2004, s. 28)

Dále Opravilová (2004, s. 29) píše, že jakákoli hra by měla pomoci určit pedagogickou diagnózu v rozvoji dítěte, měla by specifikovat individuální schopnosti a nadání, osobní potřeby, ale také naznačit, v čem se dítě odlišuje od ostatních. Každé věkové období dítěte je charakteristické tím, čeho by dítě mělo dosáhnout. To bychom měli mít na zřeteli při správném určování pedagogické diagnózy a být v jejím určování tolerantní. Před vyřčením závěrů pedagoga je zapotřebí se vrátit k osvědčeným normám a na základě toho teprve doporučit postup, podle kterého by se dítě mělo vyvíjet. Vše by mělo směřovat k tomu, aby to přineslo změnu především pro kladný vývoj dítěte.

3.2 Terapeutické možnosti

Slavíková (2011, s. 57) ve své knize uvádí, že v současné době neustále přibývá dětí, především v předškolním věku, které se nacházejí ve složité a traumatizující situaci nebo trpí nějakými poruchami. Je prokázáno v praxi, že právě hru lze využít v terapii dětí. Jedním z prvních průkopníků této teorie i praxe, jak využít k terapii hru, byl Sigmund Freud. „Použití hrové techniky k diagnostickému účelu tak zároveň může působit i terapeuticky.“

K významným osobnostem v této oblasti patří například Melanie Kleinová, Anna Freudová, Hans Zulliger, Margaretta Lowenfeldová, Charlotte Bühlerová, Vladimír Borecký nebo Dana Krejčířová. (Slavíková, 2011, s. 58)

Opravilová (2004, s. 32) má názor takový, že v praxi lze využít hru jako terapii u dětí se specifickými potřebami nebo například s poruchami učení či u dětí, které se dostaly do složité životní situace. V naší společnosti tuto náročnou práci většinou vykonávají speciální pracovníci. Nic však nebrání tomu, aby i učitelka v běžné praxi používala některé formy jednoduché herní terapie.

Vycházíme-li z teorie, rozlišujeme dnes různé techniky herní terapie. **Psychoanalytická herní terapie** prokazuje, že tím, jakou hračku si dítě vybere nebo jaký zvolí způsob hry, vlastně vyjádří své pocity a problémy, které ho trápí. Úkolem terapeuta by pak mělo být odhalit nebo určit příčinu negativních emocí, zbavit ho třeba strachu nebo smutku. Další známou metodou v terapii je **uvolňovací herní terapie**. Dítě má k dispozici figurky, stromy, domy a další a pomocí nich vyjadřuje své pocity a emoce. K podrobnějšímu rozboru chování dítěte můžeme využít i jiné aktivity dítěte jako je kresba nebo hra v kolektivu. Lze využít i metody, kdy dítěti přímo vybereme hračku, nebo připravíme rozhovor na předem určené téma. **Nedirektivní herní terapie** je určována vždy individualitou každého dítěte. Jde o vysoce náročnou terapii, především pro samotného terapeuta. Dítě musí cítit volnost a bezpečí. **Specifické výchovné terapie** slouží dětem s méně závažnými poruchami chování a přístup k dítěti musí být co nejvíce komplexní. Zneužití nebo týrání dítěte je v herní terapii velice náročný úkol a vyžaduje od terapeuta velmi citli-

vý a promyšlený postup. Rozhodující je prostředí i výběr hraček. Problém hospitalizace dětí se již daleko více projevuje, proto i zde má své významné místo terapie. I v tomto případě se dá využít hry, která může ulehčit pobyt v nemocnici a odloučení od rodiny. (Opravilová, 2004, s. 33)

Z toho, co bylo uvedeno v předchozích řádcích, vyplývá, že je v životě dítěte hra důležitá a má vysoké výchovné účinky. Správný výběr hry nebo hračky často dovede odhalit pocity a nálady, nebo problémy dětí a mnohdy je pomůže vyřešit a zároveň pomáhá i k rozvoji zájmů. Opravilová (2004, s. 34) píše, že *„mají-li děti možnost si skutečně uvolněně v pro ně příznivém klimatu hrát, jednají tak, že se pedagog může přiblížit k jejich duševnímu obsahu, což je pro výchovu velice podstatné.“*

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÁ SONDA

4.1 Cíl výzkumné sondy

Cílem mé výzkumné práce je zjistit, jak tráví a využívají děti čas tzv. volné hry (dopoledne, odpoledne).

Podrobněji se můžeme ptát těmito výzkumnými otázkami:

- Jak, s čím a proč si děti hrají?
- Jaké činnosti a aktivity se u dětí objevují?
- Jaké hrací partnery si k sobě vybírají?

Mají v mateřské škole dostačující výběr herního vybavení – z pohledu dětí, jestli nejsou omezováni učitelkami.

4.2 Metody zkoumání

Ve své bakalářské práci, zaměřené na volnou hru, jsem použila jednu z nejtěžších metod sběru dat v kvalitativním výzkumu, což je pozorování. Je to dlouhodobé systematické sledování aktivit ve zkoumaném terénu s cílem proniknout do sociálního života. (Švaříček, 2007, s. 142) Při přímém pozorování jsem se stala přímo účastníkem zkoumaného jevu v čase a jeho průběhu. (Švaříček, 2007, s. 145) S dalším přímým pozorováním mi pomohli studenti prvních ročníků oboru Učitelství pro MŠ. Využila jsem i metodu zúčastněného nepřímého pozorování, kdy jsem se stala pomocným pedagogem při pořizování videozáznamů. Přítomnost kamery má jednoznačný vliv na přirozený sled zkoumaných jevů, často to můžeme vnímat jako zkreslené záznamy, což se projevuje nervozitou zkoumaného objektu, mnohdy se objekt dělá lepší, než je, předvádí se. (Švaříček, 2007, s. 200)

Další metoda, kterou jsem použila, je rozhovor. V této metodě je důležitým aspektem řízení rozhovoru a typy kladených otázek. Důraz klademe na srozumitelnost otázek, důležité je vědět, na co se ptát a proč. Velmi důležitou roli v rozhovoru musí sehrát badatel, který řídí rozhovor a neměl by dopustit, aby průběh rozhovoru nabral jiný směr, než byl záměr. (Švaříček, 2007, s. 162) Následně je nutný přesný přepis nahrávek, a to platí pro jakoukoliv práci s daty, dojde tak k uchování původních nasbíraných údajů. Badatel je schopen si vzpomenout na intonaci účastníka hovoru, zabarvení či ironii v hlase. Přepsané hovory nejsou většinou součástí zprávy. (Švaříček, 2007, s. 41)

4.3 Účastníci výzkumu

Účastníci výzkumu v této bakalářské práci byli ve věku od 3 do 4,5 roku (mladší předškolní věk). Pro přímé pozorování jsem si vybrala plzeňské MŠ, které spolupracují se Západočeskou univerzitou a které navštěvují studenti v rámci praxe. Studenti si na pozorování vybrali osm chlapců a čtyři děvčata. Videozáznamy jsem pořizovala v jedné malé MŠ v Plzni, kde jsem zrealizovala i rozhovory s dětmi (dvě děvčata, dva chlapci).

4.4 Popis realizace výzkumné sondy

V období březen – květen roku 2013, kdy studenti prvních ročníků docházeli na naslechové praxe do MŠ, jsme se domluvili na výpomoci při výzkumu. Ve třídách měli za úkol si vybrat jedno dítě, pozorovat ho při volné hře, dělat si zápisky – s čím, s kým si hraje a do hry nezasahovat. Dostalo se mi do ruky celkem devatenáct popisů volné hry dětí, ze kterých jsem, při bližším prozkoumání, pět musela vyřadit, jelikož věk dětí přesahoval věkovou hranici mého výzkumu. Ostatní záznamy jsem přepsala (viz příloha č. 2) a následně jsem hry, činnosti a aktivity roz-

dělila dle svého uvážení do skupin (viz tabulka č. 1,2) a zkonzultovala s mou vedoucí práce.

V období září – prosinec roku 2013 jsem pořídila videozáznamy (viz příloha č. 4) volné hry dětí. Kamera nebyla vždy na stejném místě, snažila jsem se zachytit různé pohledy. Natočila jsem deset videozáznamů, které měly různou délku. Ve své bakalářské práci jsem použila pouze šest nahrávek, jelikož se hry a činnosti dětí už jen opakovaly. Dále jsem provedla na vybraných snímcích přepis aktivit dětí (příloha č. 1). Popsala jsem pouze děti v mladším předškolním věku. Aktivitu jsem opět rozdělila do skupin dle svého výběru.

Poslední výzkumnou metodou byl rozhovor (viz příloha č. 5) s dětmi, který se uskutečnil v únoru 2014. Děti se cítily důležitě, že poskytují rozhovor jako známé osobnosti v televizi, a ochotně spolupracovaly. Ptala jsem se na sedm jednoduchých otázek dvou děvčat a dvou chlapců ve sledované věkové kategorii:

- Jak se jmenuješ?
- Kolik je ti let?
- Máš sourozence? Popřípadě jak jsou staří, jestli si s nimi hraješ, a na co?
- Na co nebo s čím si nejraději hraješ v MŠ?
- S kým si nejraději hraješ?
- Proč si hraješ?
- Líbí se ti v MŠ? Myslíš si, že je tu na výběr dost hraček a her nebo ti tu něco chybí?

4.5 Výsledky ze záznamů přímého pozorování

Děti v předškolním věku ještě nedokáže zabavit na delší dobu jen jedna činnost, proto dochází při tzv. volné hře k častému střídání her a aktivit.

V průběhu přímého pozorování měly děti nejvíce zájem o konstrukční hry a to zejména o stavbu z kostek. Jak z tabulky vyplývá, děti rády vypráví a povídají, a to především s pedagogem, případně studentkou. Ve velké oblibě jsou také tematické hry „s“, v našem případě vítězí panenka a kočárek, ale pozadu nezůstávají ani

auta. Při tematických hrách „na něco“ je v popředí vaření v kuchyňce a hned v závěsu hra na doktora. Jak si můžeme všimnout, činnosti u stolečku nejsou u dětí tohoto věku moc populární. Z pohybových aktivit u dětí kraluje dovádění a škádlení. Našly se i takové děti, které si neumí moc hrát, chodí po třídě, nebo sedí a pozorují ostatní.

Tabulka č. 1 – Přehled her dětí. Zdroj: vlastní

HRY	VÝSKYT (POČET)
Konstrukční hry	
Stavebnice (nespecifikováno)	2
Stavba autodráhy	1
Stavba z kostek	10
Stavba farmy	1
Molitanová stavebnice	1
Dráha pro vláčky	2
	17
Tematické hry (hry na...)	
Doktor	3
Obchod s ovocem a zeleninou	1
Kočky, kocourci	1
Kuchyňka	4
Rodina	1
	10
Tematické hry (hry s...)	
Auta	4
Dinosauři	1
Plyšová zvířátka	1
Panenka, kočárek	5
Ponk, nářadí	1
	12

Tabulka č. 2 – Přehled činností a aktivit dětí. Zdroj: vlastní

ČINNOSTI A AKTIVITY	VÝSKYT (POČET)
Pohybové aktivity	
Překážkové dráhy	1
Tanec na písničku	1
Škádlení a dovádění dětí	3
	5
Činnosti u stolečku	
Kreslení	1
Modelování	1
Magnetická tabulka	1
Prohlížení časopisu s hračkami	2
Čtení knížky	1
Vyšívání	1
Navlékání korálků	2
	9
Povídání, vyprávění	
S vrstevníky	5
S učitelkou, studentkou	9
	14
Ostatní	
Chodí sám po třídě	4
Sedí a pozoruje	2
	6

4.6 Výsledky ze záznamů nepřímého pozorování

Jak je uvedeno výše, hry, činnosti a aktivity jsem rozdělila do totožných skupin jako u přímého pozorování, ale při tomto vyhodnocení bylo rozdělení zavádějící, proto jsem se rozhodla věnovat se jednotlivým hrám a aktivitám zvlášť. Ne vždy si děti vybíraly různé činnosti. Při přepisu záznamů jsem zjistila, že prvenství zde získává kreslení. Dále se často objevují děti, které pouze pozorují své vrstevníky a ke hrám se nepřipojí, nebo si mapují terén a vybírají vhodnou hru nebo aktivitu. Na videu se také nejvíce objevuje stavba kolejí pro vláčky. Jak už jsem zmiňovala, děti si rády vyprávějí, ale tentokrát převládá povídání s kamarády nad povídáním s pedagogem. Většinou při vyprávění zvládají vykonávat ještě nějakou činnost u stolečku. Častokrát spolu děti jen tak dovádějí, honí se a škádlí bez konkrétního cíle. Mají v oblibě také hry s autem, především chlapci, ale zaznamenala jsem i zájem o auta u dívek. Ostatní hry, činnosti a aktivity se objevovaly jen zřídka. Na záznamu často vidíme holčičku – Anička (3 roky), jejíž oblíbená aktivita je narušovat ostatním dětem hru, což se projevuje bouráním staveb a přetahováním o hračky. Poslední pořízený videozáznam, který jsem použila pro svůj výzkum, byl v proinci. Děti dostaly na vánoční besídce nové hračky a herní vybavení do MŠ a to se samozřejmě projevilo při volbě jejich her, činností a aktivit. Zaznamenala jsem největší zájem o lego a velkou molitanovou stavebnici.

4.7 Výsledky z rozhovorů

K metodě rozhovoru jsem přistoupila proto, abych si ověřila výsledky z přímého a nepřímého pozorování. Z rozhovorů jsem zjistila, že počet sourozenců v podstatě nemá vliv na to, jak si děti hrají. Dítě, které má sourozence, může mít problémy se zařazením do kolektivu stejně tak jako jedináček a naopak. Děti na otázku, s čím si nejraději hrají, odpovídaly: obě děvčata si ráda hrají v kuchyňce, jeden chlapec rád jezdí s auty a druhý si rád staví z kostek. Z odpovědí dále vyplynulo, že si děti většinou rády hrají se stejně starými kamarády stejného pohlaví, ale v polovině

případů nedokážou říci důvod hraní. Všichni dotazovaní se shodli, že se jim v MŠ líbí a že mají dostatečný výběr hraček a herního vybavení.

4.8 Shrnutí a doporučení pro praxi

Metodou přímého a nepřímého pozorování a rozhovoru jsem zjistila, že se ve všech třech případech objevují stejné nebo podobné hry a činnosti. Jako výsledek svého zkoumání jsem vypracovala seznam všech těchto aktivit (viz tabulka č. 3, 4). V popředí jsou nejčastěji konstrukční hry.

Metody, které jsem použila, jsou sice vypovídající a na místě, ale jejich vyhodnocování je velice složité. Často může být i subjektivní. Při použití metody rozhovoru se potvrzuje teorie, že ne vždy jsou rozhovory pravdivé, protože si dotazovaný může vymýšlet, přetvařovat se, úmyslně neodpovídat a předvádět se.

Metody výzkumu, které jsem ve své práci použila, ukazují na to, co bylo řečeno v teorii. Jde o to, že stejně staré děti neprokazují shodnou úroveň při vyjadřování, způsobu hraní, hrubé a jemné motoriky a další. Z toho vyplývá, že lze využít výsledků pro stanovení cílů v pedagogické terapii.

Tabulka č. 3 – Seznam her dle výběru dětí. Zdroj: vlastní

HRY	
Konstrukční hry	Stavba autodráhy
	Stavba z kostek
	Stavba farmy
	Molitanová stavebnice
	Dráha pro vláčky
	Srubová stavebnice
	Lego
Tematické hry (hry na...)	Doktor
	Obchod s ovocem a zeleninou
	Kočky, kocourci
	Kuchyňka
	Rodina
Tematické hry (hry s...)	Auta
	Dinosauři
	Plyšová zvířátka
	Panenka, kočárek
	Ponk, náradí

Tabulka č. 4 – Seznam činností a aktivit dle výběru dětí. Zdroj: vlastní

ČINNOSTI A AKTIVITY	
Pohybové aktivity	Překážkové dráhy
	Tanec na písničku
	Škádlení a dovádění
	Na honěnou
Činnosti u stolečku	Kreslení
	Modelování
	Magnetická tabulka
	Prohlížení časopisu s hračkami
	Čtení knížky
	Vyšívání
	Navlékání korálků
	Stříhání
	Práce s lepidlem
Povídání, vyprávění	S vrstevníky
	S učitelkou, studentkou
Ostatní	Chodí sám po třídě
	Sedí a pozoruje
	Zkoumání
	Ničení, narušování hry

5 ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se věnovala problematice volné hry mladších předškolních dětí v MŠ. Z mojí dosavadní praxe je patrné, že volná hra má své opodstatnění a je jí věnován dostatečný prostor. V teoretické části jsem na základě odborné literatury představila pojem hra a její podmínky. V praktické části jsem pomocí přímého a nepřímého pozorování a rozhovoru zjišťovala, jakým způsobem se bavily děti při tzv. volné hře v MŠ.

Závěr mého výzkumu je takový, že děti si vybíraly konstruktivní hry – stavba autodráhy, stavba z kostek, stavba farmy, molitanová stavebnice, dráha pro vláčky, srubová stavebnice, lego. Z tematických her „na něco“ zkoušely být doktoři, prodavači v obchodě s ovocem a zeleninou, kočky a kocourci, kuchaři v kuchyňce a rodiče a děti. Z tematických her „s“ si hrály s auty, dinosaury, plyšovými zvířátky, panenkou a kočárkem, ponkem a nářadím. Z pohybových aktivit se objevily překážkové dráhy, tanec na písničku, škádlení a dovádění, ale i honěná. U stolečku si kreslily, modelovaly, používaly magnetickou tabulku, prohlížely časopis a knížku, vyšívaly, navlíkaly korálky, stříhaly a lepily. Povídaly si s vrstevníky, ale i s učiteli nebo studenty. Někteří chodily jen po třídě, nebo seděly a pozorovaly ostatní, zkoumaly své okolí, ale i narušovaly hru svým kamarádům.

6 RESUMÉ

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, jak děti tráví a využívají čas v mateřské škole při tzv. volné hře.

V teoretické části jsem se opřela o odbornou literaturu a popisovala jsem, co je vlastně hra a hraní, na jaké teorie her přišli různí odborníci, jak si hraje předškolák, ale i dospělý člověk. Zajímala jsem se o hračky a herní vybavení mateřských škol. Pozastavila jsem se nad dělením her, i když jen krátce. Nastínila jsem, co je volná hra, ale také její využití v pedagogické diagnóze a terapii.

V části praktické jsem se věnovala výzkumu. Využila jsem zde metody přímého a nepřímého pozorování a rozhovor.

Zjistila jsem, že nelze jednoznačně určit, které hry jsou pro děti populární, kterým aktivitám a činnostem se nejraději věnují. Vše je závislé na hračkách a herním vybavení mateřské školy, ale i na vlivu rodiny a vrstevníků. Podle mého šetření, mohu s jistotou říci, že vítězí pro děti na plné čáře konstrukční hry.

SUMMARY

The aim of this thesis is to find out how children spend time in the kindergarten during their so called “free playtime”.

In the theoretical part I fall back on professional literature and I describe what a game and playing games means, what different theories were found out by different specialist, the ways a pre-school children and adults play. I was interested in toys and equipment for playtime in kindergartens. I also shortly mention kind of games, their division. I outline what a “free playtime” is and its application in pedagogical diagnosis and therapy.

In the practical part I applied research. I used the methods of direct and indirect observation and interview.

I found out it is not easy to specify which games are popular with children and which activities they prefer. It all depends not only on the toys and equipment of kindergartens, but also on parents and other children of same age. According to my research I can state that the most popular type of games are construction games.

7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

KOŽÁTKOVÁ, Soňa. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi: význam hry, role pedagoga, cíl hry, soubor her*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2005, 184 s. ISBN 80-247-0852-3.

CAIATI, Maria, Angelika MÜLLER a Světlana DELAČ. *Volná hra: zkušenosti a náměty*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1995, 184 s. *Výchova dětí od 3 do 8 let*. ISBN 80-717-8011-1.

SVOBODOVÁ, Eva, Alena VÁCHOVÁ, Eva ŠMELOVÁ a Hana ŠVEJDOVÁ. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 168 s. ISBN 978-80-7367-774-9.

OPRAVILOVÁ, Eva. *Předškolní pedagogika: hra (cesta k poznání předškolního dítěte)*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2004, 36 s. ISBN 80-7083-786-1.

MIŠURCOVÁ, Věra a Marie SEVEROVÁ. *Děti, hry a umění*. Vyd. 1. Praha: ISV, 1997, 195 s. ISBN 80-85866-18-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2012 ISBN 978-80-246-2153-1.

SLAVÍKOVÁ, Eva. *Možnosti hry*. Vyd. 1. Praha: Brkola, 2011, 79 s. ISBN 978-80-905152-3-9.

ČERNÍK, Roman. *Zaměřeno na spolupráci: studijní text vzdělávacího cyklu*. Vyd. 1. Rokycany: DDM Rokycany, 2008, 28 s. ISBN 978-80-254-1648-8.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách* (online). Vyd. 1. Praha: Portál, 2007 (cit. 2014-04-08). ISBN 978-7367-313-0.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Praha: VÚP, 2004

8 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Přepis videozáznamů

Příloha č. 2 – Přepis z přímého pozorování

Příloha č. 3 – Souhlas rodičů se záznamy (viz CD)

Příloha č. 4 – Videozáznamy (viz CD)

Příloha č. 5 – Nahrávky rozhovorů (viz CD)

PŘÍLOHA Č. 1

Přepis videozáznamů

První nahrávka je točená odpoledne po odpočinku dětí. U stolečku sedí tři mladší děvčata, druhá zprava (směrem doleva) je Valinka (4,5 let) **kreslí a pozoruje**. Naproti **stříhá** Adélka (3 roky) a vedle ní Barunka M. (4,5 roku), která **lepí** drobné odstřížky na papír a **diskutuje** s předškoláčkou. U dalšího stolečku, což nám ukazuje další záběr, si Anička (3 roky) **modelovala**, ale dlouho u toho nevydržela. Na záběru probíhá Kubík (4 roky) s Pepíčkem (3 roky). Na koberci sedí Barča Š. (4,5 roku) a **pozoruje**, co se kolem děje. Já procházím před kamerou, hledám Aničku, aby si uklidila modelínu, když už si s ní nehraje, a za mnou jde Sofinka (4 roky) s plyšákem. Kubík zase probíhá, pak Pepča a zase Kubík, kluci hráli **honěnou**. Mezitím odešla Barunka M. od stolečku, byla zvědavá, co dělají kluci, ale ti o její společnost nestojí a odstrkují ji, Barunka M. tedy odchází. Ostatní děvčata stále pokračují ve stejné činnosti a přidává se k nim i Barča Š., **kreslí**. Ke stolečku přišli Pepča se Sofinkou. Pepíček si přišel pro výkresy, protože jdou s Valí domů. Vzadu je vidět Barunka M., jak si ze skříňky vytahuje **korálky** a sedá si s nimi na zem za skříňku. Sofinka se zase **drží u mě a chce si povídat** o svém plyšákově, dávám jí alespoň malý úkol, poklidit rozsypané korálky. Valinka teprve odchází domů, nejdříve si chtěla dokreslit svůj obrázek. Do třídy přibíhá Kuba a Pepča, který si přišel pro Valinku. Kuba kouká do skříňky, nic si nevezme a zase odchází do vedlejší místnosti. Sofinka je neustále za mnou a nosí sebou svého plyšáka. Pepča při čekání na Valinku zlobil kluky, kteří si hrají vedle, což na videu není vidět. Adélka si uklidila nůžky a šla se podívat, s čím dalším by si pohrála, bere si **nákladní auto a jezdí** s ním po třídě. Za chvíli jde Adélka domů, tak dala auto Kubíkovi. Do třídy přichází Anička, já ale беру kameru a jdu zjistit do vedlejší místnosti, co tam děti dělají. Tobík (4,5 let), Martínek (4 roky) a ještě jeden předškolák si tu postavili **dráhu pro malá autíčka** a pořádají **závody**. Kubík se ptal, co fotím, tak jsem kameru vypnula.

Druhou nahrávku jsem točila po odpolední svačině, kdy si děti vybíraly, s čím si pohrají. Kubík (4 roky) sedí na zemi a **pozoruje** starší kluky. Potom odchází hrát si do **kuchyňky**. Martínek (4 roky) a Mareček (4 roky) staví na koberci **koleje pro vláčky**. Tobík (4,5 roku) se „**pošťuchuje**“ se starším kamarádem, nebo se spíše předškolák věší na mladšího Tobíka, který se tomu směje. Kluky **pozoruje** Barča Š. (4,5 roku). U stolečku vidíme sedět děvčata – Alenka (4 roky), Adélka (3 roky) a Barča M. (4,5 roku) – všechny **kreslí** obrázky. Tobík se stále „pošťuchuje“ s předškolákem, jen se přesunuli o kousek dál, na gaučík. Barunka Š. se ještě nemůže rozhodnout, co bude dělat, **chodí po třídě** a pokukuje po ostatních. Tobík se rozhodl, že půjde pomoci klukům **stavět koleje**. Barunka M. si stoupla u stolečku na židličku, když odcházím zvednout telefon, zase si sedá. Druhá Barča Š. střídavě sedí na gauči a pobíhá po třídě. Barunka M. měla ode mě za úkol poklidit korálky, to jí inspirovalo, že u úklidu zůstala, **rozebírala stavebnici**. Alenka dokreslila svůj obrázek a odnesla ho do svého boxíku. Martínek, Tobík a Mareček už postavili na koberci docela dlouhý kus železnice. Alenka si přinesla nový papír a ještě pokračovala v kreslení. Barča Š. si konečně vybrala, co bude dělat, a **kreslí** s děvčaty. Mareček, Martínek a Tobík dostavěli koleje a už mohou jezdit s vláčky dokola, ale Mareček jde domů. Alenka s Adélkou se rozhlíží po třídě a **povídají si**. Do záběru se dostala Sofinka (4 roky), která si s Kubíkem hraje v **kuchyňce**. Barunka M. utekla od „úklidu“ zpět ke stolečku, jí papírku a rozhlíží se, bude si kreslit. Alenka a Adélka právě dokreslily obrázek. Adélka se rozhlíží po třídě a přidává se ke klukům, co si hrají s vláčky, **staví své koleje**. Alenka bere další papír a kreslí. Eliška (4,5 roku) odchází domů. Sofinka a Kubík se přidali ke starším kamarádům a hrají si **na doktora**, najednou všichni zmizí, zůstává pouze Kubík a rovná injekce pro pana doktora. Ještě se s kamerou rozhlížím po třídě a vypínám ji.

Třetí video jsem opět pořizovala při odpolední „volné hře“ dětí. U stolečku sedí děvčata Barča Š. (4,5 roku), Barunka M. (4,5 roku) a Sofinka (4 roky). Všechny **tři kreslí**, Barča Š. i **stříhala**. Na koberci nám „vyrostla“ **železnice**, kterou si postavili Tobík (4,5 roku) a Martínek (4 roky). Ještě ji ani nedostavěli a už jezdí s vláčky. Vedle chlapců sedí Adélka (3 roky) a opět **staví své koleje**. Mezitím Martínek a

Tobík spojili koleje a můžou vesele jezdit s vláčky dokola. Všechno **pozoruje** Alenka (4 roky), která sedí na zemi na koberci. Jeden z předškoláků sebral Adélce vláček, ale to děti bez dovolení toho druhého dělat nemohou, tak ho musel zase vrátit. Tobík a Martínek stále vozí cestující vlakem. Alenka si nevybrala žádnou hru nebo činnost a pozoruje mě. Adélce stačí nedostavěná železnice, protože zkouší, jaké to je jet po mostě a tunelem. Holky sedí stále u stolečku, Barunka M. kreslí, Barča Š. vystřihuje, co nakreslila, Sofinka ji pozoruje a také kreslí. Barča Š. ukazuje svůj vystřižený obrázek Sofince a vybarvuje ho i z druhé strany, Sofinka ji zase pozoruje. Alenka se z koberce nehnula a pozoruje chlapce, jak jezdí s vláčky. Potom vypínám kameru.

Čtvrtá nahrávka vznikla po odpočinku a svačině dětí. Na koberci si Kubík (4 roky) a jeden z předškoláků postavili **koleje pro vláčky**. Malá Anička (3 roky) jim bere koleje a přestavuje železnici, což se klukům vůbec nelíbí. Potom uteče ke skřínce, kde jsou různé hry, chvíli se v ní přehrabuje a rozběhne se na kluky, chce je uhodit, nebo alespoň vyhnat od jejich železnice. Nakonec musím zasáhnout já a vysvětlit jí, aby si postavila vedle svou vlastní **dráhu pro vláčky**. U stolečku sedí Barunka M. (4,5 roku) a Sofinka (4 roky). Holky **kreslí** obrázky a **lepí** z nich knížku. Sofinka po sobě uklidila, zastrčila židličku a ukazuje mi, co vyrobila. Kubík utekl od vláčků za starším kamarádem, **pozoruje** ho, jak si hraje na doktora. Anička stále **boří** klukům železnici. Sofinka se vrací zpět ke stolečku a dokresluje svůj obrázek. Barunka M. s někým u stolku **diskutuje**. V záběru se objevuje Barča Š. (4,5 roku), kterou zajímá, co si starší kluci u stolku **prohlíží za knížku**, a prohlíží si s nimi. Kubík nevydržel předškoláka jen pozorovat a přidal se k jeho hře **na doktora**. Předškoláci, kteří prohlíží knížku, chtějí přečíst, jak se vyvíjí miminko u maminky v bříšku. To zaujalo i Sofinku, **prohlíží knížku** také. Anička v pozadí hází kolejemí po starším kamarádovi a pak si jde zase stavět. Barunka M. také dokreslila a **přišla si poslechnout, co čteme**. Anička opět zlobí staršího kamaráda, který si hraje s Kubíkem na doktora, a ještě se u toho vzteká. Barunka M. šla zase lepit ke stolku. Aničku jsem mezitím zaujala **knížkou**, tak také poslouchala a prohlížela si. Naše předčítání vylákalo i Kubíka. Všichni horlivě **diskutují** nad obráz-

ky, co to asi může být. Kubík odchází domů a uklízí tedy vláčky. Barunka M. s Aničkou **pozorují** úklid. Anička si vzala svého plyšáka a chce s ním uhodit jednoho z předškoláků, ten na ni také napřahuje. Barunka M. jde nakonec pomoci Kubíkovi s úklidem kolejí, v ruce stále drží lepidlo, úklid si rozmýšlí a vrací se ke stolku. Kubík uklízí sám, protože starší kamarád dělá blbinky, a tak se Kubík rozčiluje, aby mu pomohl. Sofinka si stále prohlíží knížku, přišla i Anička. Barunka M. si chce **povídat** s Aničkou, ale ta nemá zájem, bere si **panenku** a utíká pryč, ale pak se zastavuje a Barunku M. poslouchá. Chvilí zkoumá panenku, pak bere lepidlo a **lepí** s ním Barunce M. do její „knížky“, té se to samozřejmě nelíbí. Nakonec jí Anička bere celou „knížku“ a Barunka M. se rozčiluje, neví, jak jí to má vysvětlit, jde tedy za mnou. Ostatní stále prohlíží knížku o vývoji dítěte. Barunka M. získala zpět svou papírovou „knížku“ a spokojeně kreslí dál. Anička **pobíhá po třídě**, tím video končí.

Pátou nahrávku jsem pořizovala dopoledne při ranních hrách. Barča Š. (4,5 roku) sedí v dřepu na koberci a staví ze **srubové stavebnice**. Kousek od ní sedí Mareček (4 roky) a také staví ze **srubové stavebnice**. Dále vidíme Alenku (4 roky), která sedí v rohu na koberci za prolézačkou, **pozoruje** ostatní a v ruce drží plyšáka, kterého za chvilku odkládá před sebe. Vlevo je Anička (3 roky), která přešlape u místa, kde bývá svačinka, a křičí, že chce jídlo, ale ví, že musí počkat, až svačinu paní kuchařka udělá. Mareček se ohlíží po Aničce. Alenka se drží prolézačky a stále jen pozoruje a usmívá se. K Marečkovi přibíhá Pepíček (3 roky) s Matýskem (4,5 roku) něco mu poví a odejdou se **škádlit** jinam. Alenka si bere k sobě svého plyšáka. Mareček se zvedá a odchází za Matýskem a Pepou. Barunka Š. stále staví, asi to bude domeček. Na videu se objevuje Mareček, Matýsek a Pepča, škádlit se nepřestali. K Barče Š. přijde Adámek (3 roky), **pozoruje** ji a rozhlíží se po třídě. Na záběru se ukazuje Anička, chce hned **ničit** Marečkovu stavbu, tak ji odvádím pryč. Adámek se zvedá, chvíli postává a kouká na Barču Š., pak si k ní zase sedá, neví, co by dělal. Alenka se vzadu povaluje, neumí si skoro vůbec hrát. Barča Š. rozebrala svůj domek a rozděluje stavebnici. Adámek se zase zvedá, urovnává Marečkovu stavbu, stále jen pozoruje, až se najednou rozhodl

se podívat na Alenku. Ta po jeho příchodu bere svou plyšovou kočičku a mazlí se s ní. Adámek to bere jako pozvání a vlezte k ní do „domečku“, **povídají si**. Barča Š. shromažďuje stavebnici na hromádku. Adámek vylézá od Alenky a utíká za kluky na druhou stranu třídy, pak se zase vrací, takhle chvíli **pobíhá** mezi Alenkou a kluky. Alenka si hraje s **plyšovou kočičkou**. Povídají si s Adámkem a **zkoumají** něco, co našli na zemi. Oba vylezli z „domečku“ a Adámek odchází, Alenka něco hledá v kapse a Adámek se vrací, jdou si spolu **hrát do „domku“**. Barča Š. stále různě rovná stavebnici. Jelikož se neděje nic nového, kameru vypínám.

Šestou nahrávku a také poslední, kterou použiji ve své bakalářské práci, jsem natáčela po Vánocích v MŠ, kdy děti dostaly nové herní vybavení. Tomášek (3 roky) si na koberci staví **koleje pro vláčky**. Maruška (3,5 roku) se **prochází po třídě a pozoruje** starší kluky při hraní s molitanovou stavebnicí, kterou děti dostaly od Ježíška. U stolečku sedí Mareček (4 roky) se starším kamarádem a **kreslí** obrázek. Vzadu si s **legem** (vánoční dárek) hraje Martínek (4 roky) a Alex (4 roky), za chvíli lego uklízí, protože Alex jde domů. Anička (3 roky) si jde stavět **koleje pro vláčky** s Tomáškem, Maruška je pozoruje. Do třídy přišel Kubík (4 roky), bere kousek molitanové stavebnice a odchází s ním do jiné místnosti. Marušku zaujala točící židlička u klavíru, tak ji **zkoumá**. Kubík se vrátil do třídy s jiným kouskem stavebnice, dal ho klukům, odešel a vrátil se pro výkresy, jde domů. Mareček dokreslil obrázky a odnesl si je na gaučik, pak se vrací zpět ke stolku a kreslí nový obrázek. Martínek po Alexově odchodu sedí na gauči, drží svého plyšáka a **pozoruje** ostatní děti. Tomášek jezdí s vláčky, Anička se šla podívat na předškoláky, kteří staví domeček z molitanové stavebnice a vrací se zpět k vláčkům. Maruška je stále zaujatá židličkou, za chvíli někam odchází. Martínek si začal u gaučiku hrát se svým **plyšákem**. Mareček uklízí pastelky a odnáší výkres, jde si totiž něco postavit z **molitanové stavebnice**, potom mi to ukazuje. Aničku zaujala stavba z lega, kterou postavily starší kamarádky a daly na výstavu, i Mareček se šel na stavení z lega podívat. Tomášek si vzal **nákladní auto** a vozí koleje. Anička si zase půjčila **traktor** a jezdí s ním. Martínek se zvedl z gaučiku a šel se podívat, s čím si hrají kamarádi, bere si papír a jde **kreslit**. Anička střídá auta a zkouší,

které jezdí nejlépe, nakonec se zase zastavuje u stavení z lega, ale nejdříve si musí uklidit koleje, se kterými si už nehraje. Mareček si přinesl, co postavil z **lega** a naložil to na **nákladní auto**, Anička mu kousek lega vzala, ale po domluvě zase vrátila. Martínek uklízí kreslení, jde domů. Marečkovi ale lego nestačí, ještě staví z molitanové stavebnice silnice pro nákladní auto. Tomášek si šel pohrát se staršími kamarády do **molitanového domku**, který si postavili. Anička si půjčuje **kočárek**, ve kterém **vozí plyšového psa**. Mareček jde domů a jeho hru s **legem a nákladním autem** si přebírá Tomášek. Já jsem si na chvíli „odskočila“ ze třídy a Tomášek okamžitě **bourá** autem starším klukům stavbu z molitanové stavebnice, pak si bere **traktor**. Anička si půjčuje lego, které nechal na nákladním autě Tomášek, ale hned ho zase pokládá a jde ke kočárku s pejskem. Tomášek opět **bourá** traktorem do stavby z molitanové stavebnice, to už se přidává Anička a **bourá** zbytek, pak jde jezdit zase s kočárkem. Tomášek **kouká** po ostatních. Anička musela uklidit pejska s kočárkem, protože si s tím už nehrála, vzala si **modelínu** jako starší kamarádi, ale za chvíli zase uklízí, bude si **kreslit**. Dále video pokračuje pouze hrou předškoláků.

PŘÍLOHA Č. 2 –

Přepis z přímého pozorování

Vičková Denisa

Tomášek, 4 roky

- 7:50 Po příchodu do školky brečel a nechtěl se pustit maminky. Ta se ale nemohla zdržet, a tak si ho paní učitelka vzala do náruče. Tomáš pořád brečel, paní učitelka ho utěšovala, ptala se ho, kde má kapesník, šli pro něj spolu do šatny.
- 7:54 Chodil s paní učitelkou za ruku a ta se mu snažila nabídnout nějakou hračku.
- 7:57 Začal si hrát s chlapci, kteří si hráli na **OBCHOD S OVOCEM A ZELENINOU**. Mezitím kluci vedle **STAVÍ AUTODRÁHU**.
- 8:09 Tomáš si vypůjčil nákladní auto, vozí ovoce a zeleninu.
- 8:18 Připojil se ke klukům na autodráhu, pořád **JEZDIL S NÁKLADNÍM AUTEM**, ale vozil cihly na dům.
- 8:26 **STAVÍ DŮM A VEDLE DOMU VELKOU GARÁŽ**, aby se do ní vešlo nákladní auto.
- 8:44 Tomáš vozí dřevo na plot, okolo domu pak postaví plot a před garáží velká vrata pro auto.
- 8:51 Tomáš jde na svačinu, paní učitelka se ho ptá, jestli chce čaj nebo kakao. Řekl, že chce čaj. Nejí pomazánku, učitelka mu to smazala. Jedl pomalu. Všechno si po sobě uklidil.
- 9:07 Jde zpátky ke svému domu, najednou uslyší zvuk trianglu – to je znamení pro úklid. Takže Tomášek vyjede z garáže nákladním autem a zase vozí kostky zpátky na své místo.
- 9:22 Po úklidu následuje cvičení. Tomáš cvičil vzorně, jednou ho musela paní učitelka opravit (opravovala více dětí).

- 9:34 Paní učitelka hraje na klavír a děti zpívají písničku „To je slon“ – Tomášek se zapojil.
- 9:39 Řízená činnost – výroba draků z barevných a krepových papírů. Tomáš měl problémy při nalepování, poradila jsem mu, z jaké strany má lepit, pomohla jsem mu připevnit provázek a napsala na draka jeho jméno.
- 9:52 Tomáš uklízí zbylý papír do koše a lepidlo na své místo.
- 9:56 Tomáš se obléká, děti se chystají na procházku.

Verbovský Martin

Denis, 4 roky (zřejmě porucha v autistickém spektru)

- 7:39 V době našeho příchodu si **MALOVAL OBRÁZEK**, přišel nás vystřídat se slovy „Čau!“.
- 7:44 Maloval si, začal cosi kvičet.
- 7:45 Paní učitelka ho uklidňuje.
- 7:46 Pokračuje v malování.
- 7:49 Sedá si k nám a cosi nám říká, mluví moc rychle a nesrozumitelně
- 7:56 Šťourá se v nose a bere si pastelku, kterou mi dal.
- 7:59 Paní učitelka nám vysvětluje jeho problémy.
- 8:05 Sedí s námi u stolu.
- 8:08 Přinesl jsem mu papír, maluje. Chce namalovat auto (jedno z prvních slov, co jsem mu rozuměl).
- 8:14 Maluje, cosi chce.
- 8:21 Nesrozumitelně **POVÍDÁ**.
- 8:24 Leze pod stůl, schovává se.
- 8:27 Odchází na záchod. Přichází, neumyje si ruce.

- 8:30 Zkoumá Lenky hodinky, zkoumá kávu, kterou paní učitelka nalévá.
- 8:35 Svačina – obsloužil se sám
- 8:44 Opět přišel k nám, hraje si, ostatní děti si ho nevšímají.
- 8:50 Hraje si se mnou, zvedám ho, točím, moc se mu to líbí.
- 9:00 Paní učitelka přináší modelínu.
- 9:03 **MODELUJE.**
- 9:10 Řízená činnost – pohybová hra
- 9:30 Odchod do divadla, oblékání. Nechtěl se obléci, oblékání „násilím“.
- 9:35 Odchod.

Rendlová Magdalena

Kuba, 4 roky - na svůj věk celkem vysoký, hubený, blondáté vlasy

Hned si se mnou přišel **POVÍDAT**, jako by věděl, že jsem si vybrala jeho. Začal se mi ptát kolik mi je a jak se jmenuji. Paní učitelka Veronika o něm řekla, že je to takový přírodní úkaz. Hrál si sám i s dětmi. **STAVĚL S NIMI KOSTKY DO VYSOKÉHO SLOUPU**. Měla to být RAKETA. Pak Zuzce přinesl deku a plyšové třešničky. Veronika musela Jakuba párkrát napomenout. Pak začal s holkami tančit na písničku „Měla babka čtyři jablka“. Poté jiný chlapeček zbořil raketu, tak začali všichni stavět novou. Kubík se hodně zapojoval a pomáhal mladším dětem. Pak šel přivítat novou holčičku a s holkami si **PROHLÍŽEL ČASOPIS S HRAČKAMI**. Pak zase všichni **TANCOVALI A SCHVÁLNĚ PADALI**. Pak se začal s dalším chlapečkem **HONIT A POŠŤUCHOVAT**. Veronika jim vynadala a poučila je, že to nemají dělat. Pak šel k Zuzce se pochovat. Běžel ke kulatému koši a začal se do něj schovávat i s dalšími dvěma dětmi. Potom si začal **STAVĚT NĚCO Z DŘEVĚNÝCH KOSTEK** se stejnou holčičkou, co tančil. Pak si začal hrát s klukem **S DINOSAURY**. Poté pobíhal a smál se, běžel si pro svoji deku a třešničky. Pak si sedl mezi nás a povídal si, čekal, až se připraví svačina. Pak si šli

kluci umýt ruce a na záchod. Sám si nandal na talíř svačinku a po paní učitelce chtěl kakao. V klidu jedl, nic nepovídal, jen pozoroval ostatní děti. Snědl všechno a ještě si přidal. Pak se šel znovu umýt a došel si na záchod. Pak se šel pochovat k Martině. Všichni se seřadili na lavičku a šli společně do tělocvičny na divadlo. Museli jsme se vrátit, protože to ještě herci neměli připravené, takže si zatím děti zazpívaly (Skákal pes, Kočka leze dírou). Divadlo vedl jeden pán, herec, dělal námořníka. Vybral si tři děti a rozdal jim úkoly. Pak zpíval a zapojil i ostatní děti aby tleskaly.

Bendová Barbora

Tomášek, 4,5 roku

- 7:30 Vybrala jsem si chlapečka, kterého přivedla do MŠ maminka. Jmenuje se Tomášek. Když se loučil s maminkou, vypadal klidně a smutně, ale hned co vstoupil do třídy, začal **POBÍHAT** a byl plný elánu. Po chvíli si ale stoupl k oknu a díval se za odcházející maminkou. Pak na maminku chvíli zapomněl a šel si hrát. Nejprve u ničeho dlouho nevydržel, jen tak **CHODIL SÁM PO TŘÍDĚ** a vždy se někde zastavil, něco přešel. Poté si začal hrát společně s ještě jedním kamarádem. Byl velmi výřečný, nestyděl se přede mnou. Byl rád středem pozornosti.
- 7:40 Pak si spolu s několika dětmi začal **STAVIT HRAD**. Vydržely u toho poměrně dlouho a uměly spolupracovat.
- 8:25 Šel si umýt ruce a nasvačil se. Byl samostatný jako ostatní děti, sám si vše připravil. Při jídle trošku zlobil, nevydržel být v klidu, ale snědl všechno a talíř i hrneček si po sobě uklidil. Po jídle si vyčistil zuby. I v tom byl šikovný a samostatný.
- 8:35 Šel si s ostatními dětmi hrát. **KRESLILY NA MAGNETICKOU TABULI**. Když za ním přišla holčička, že by si to chtěly půjčit, bez problému ji jim dal a šel si hrát s kluky – **STAVĚT FARMU**.

- 8:45 Myslím si, že si všiml mého zájmu, snaží se přede mnou **PŘEDVÁDĚT**. Začal pobíhat po třídě (všude ho bylo plno).
- 8:47 Paní učitelka pustila písničku, která měla znamenat, že mají všichni uklízet, i Tomášek uklízel, jak má.

Máchalová Nikola

Kubík, 4,5 roku

- 7:45 Příchod do MŠ, rozkoukání se.
- 7:50 Přišel klučina, se kterým se připojil k ostatním klukům se **STAVEBNICÍ** (HRAD). Koukal po ostatních klucích, co **SKÁKALI PŘES PŘEKÁŽKY DO MĚKKÝCH ŽÍNĚNEK**, pokukoval po nás.
- 8:00 **POVÍDAL** si se mnou a dalšími dvěma kluky.
- 8:20 Svačina (před tím umýt ruce) – chléb s rybí pomazánkou a pití, došel si i pro okurku, když paní učitelka vyzvala.
- 8:25 Čistí si zuby po svačině. Přišel s jedním klučinou za ruku z koupelny a šep-
tal mu, aby něco nevyzradil. Pak si šel hrát s ostatními dětmi **S FARMOU, SKLÁDAT**.
- 8:35 Hádka u hry – rozbily **POSTAVENOU STODOLU**, nechtěli půjčit hračky jedné holčičce ve skupině. Pak paní učitelka pustila anglickou písničku a to byl signál pro úklid hraček, všichni uklízeli. Pomáhaly si navzájem i to, s čím si nehrály ony.
- 8:40 Shromažďovaly se uprostřed místnosti – trochu dělaly kraviny.
- 8:52 Povlékání peřin.

Dominik, 4 roky

Vybrala jsem si chlapečka jménem Dominik. Dovedl ho do školky tatínek. Přišel po nemoci, tak se ostatních trochu stranil. Kluci si hráli s panenkami a on se na ně jen koukal a nehrál si. Po chvíli šel za paní učitelkou si **POPOVÍDAT**. To se za celou dobu od příchodu poprvé zasmál. Vytáhl si auta a šel jezdit na koberec. Tam jsme si spolu povídali. Zjistila jsem, že si spíše **HRAJE S AUTÍČKY DINOSAURY** (má doma Huga – masožravého dinosaura), **NEBAVÍ HO PANENKY**. Ale když přišla tmavovlasá holčička, se kterou se víc kamarádí, **TAK I S PANENKAMI SI CHVILKU HRÁL**. Dominik spíš chtěl být sám než s ostatními dětmi. Když paní učitelka vytáhla hru, tak tam stál mezi prvními a odcházel mezi posledními. Při hře nechtěl poradit, že si to najde sám. Před svačinou si šel hrát za jedním chlapcem, který si **POSTAVIL DRÁHU**. Při svačině seděl klidně, nepovídal si s nikým. Potom byl opět s chlapcem a **JEZDILI S VLÁČKY NA DRÁZE**, v klidu. Následovala řízná činnost.

Chaloupková Zuzana

Nela, 4,5 roku

7:40 Hraje si s **KOČÁRKEM A PANENKOU**.

7:45 **POBÍHÁ PO TŘÍDĚ**.

7:50 **POVÍDÁ SI S KAMARÁDKOU, CHODÍ SEM A TAM**.

7:55 Hraje si s hračkami a kamarádkou.

- 7:58 **HRAJE SI S KOSTKAMI, TOČÍ SE DOKOLA.**
- 8:00 **STAVÍ Z VELKÝCH KOSTEK HRAD.**
- 8:07 Jde k **DOKTOROVI**, sedí v čekárně.
- 8:08 Přichází k nám, pozoruje nás, odchází.
- 8:09 **BĚHÁ V HRADU**, kouká okny. Jde k doktoru a zase se vrací do hradu.
- 8:10 Pobíhá po třídě sem a tam.
- 8:12 Ztrácí se mi z dohledu, objevuje se za mnou.
- 8:13 Odbíhá, sedí na koberci, povídá si s kamarádkami.
- 8:16 **SKLÁDÁ STAVEBNICI.**
- 8:20 **VYŠÍVÁ SI.**
- 8:25 Odchází do hradu, hraje si s ostatními dětmi.
- 8:33 Svačina.
- 9:03 Konec svačiny.
- 9:04 Úklid.

Štruncová Zuzana

Adélka, 3 roky

Paní učitelka ji vítá, sedá si jí na klín a ukazuje novou kabelku, co dostala od maminky. Prohlíží si

KATALOG HRAČEK A ŘÍKÁ, které by si přála. Odchází ke **STOLEČKU**. Více-
méně **POŘÁD BĚHÁ ZA PANÍ**

UČITELKOU A ROZHLIŽÍ SE KOLEM SEBE. Poté odchod na divadlo.

Tom, 4,5 roku

Přišel, hraje si s kamarádem. Chce si hrát **NA DOKTORA – NĚKTERÉ DĚTI V ČEKÁRNĚ.**

8:00 Šel přivítat kamaráda s ostatními dětmi, který byl dlouho nemocný. Už nehraje.

8:01 Bere si **SKLÁDAČKU**. Hraje si, nikomu nedovolí si hrát s ním.

8:05 Dvakrát potřebuje pomoci.

8:13 Chybí mu tři kostičky, je smutný.

8:15 Bere si je z jiné sady.

8:16 Hotovo – uklízí.

8:17 Jde **DO KUCHYŇKY, POVÍDÁ SI S KLUKY.**

8:20 Chlubí se paní učitelce s dárkem od tatínka.

8:30 Hraje si na doktora s ostatními dětmi.

Chalupová Veronika

Andrejka, 3 roky

Upovídaná.

HRAJE SI S PANENKOU A STAVEBNICÍ.

KOMUNIKACE SE MNOU.

HRA NA DOKTORA – s miminkem v čekárně, snaží se tam dostat.

Ostatní děti – chlapci – si **HRAJÍ S MIMINKY**, na doktora, **V KUCHYŇCE.**

Svačina – umýt ruce, děti potichu jí toast se sýrem. Andrejka jedla dlouho v kolektivu, jídlo jí chutnalo.

Po svačině se připojila k dětem, které **STAVĚLY DRÁHY PRO DŘEVĚNÉ MAŠINKY** – potom **JÍZDA S MAŠINKOU**.

Uklízí molitanové kostky, dřevěné mašinky.

Řízená činnost – hra s bubákem, zkoušet strašit, hra na kouzelný les (zataženo, tma), zpívání písniček pro strašidýlko – hra na nástroje, výroba strašidýlek – malování obličejů.

Nováková Eliška

Míša, 4 roky

- samostatná hra v hradu – místnosti pro **kočičky a kocourky**
- **čtení knížky** Krteček a kalhotky – hra – Přiřazování barev
- čtení knížky Kdo, kde bydlí
- tolik se nebaví s ostatními, hraje si spíše sama
- **povídá si** s námi
- ostatní děti a jejich hry – vláčky, kuchyňka, doktor, hašení ohně, stavění kostek

Lenka Janečková

Martínek, 3,5 roku

7:42 Příchod do MŠ.

7:45 **Navlíká korálky** u stolu, kouká po ostatních, kteří přicházejí.

8:03 **Mluví s paní učitelkou.**

8:04 Navlíká korálky spolu s paní učitelkou.

8:06 Uklízí krabici s korálky.

8:08 Hraje si na zemi **s auty**.

- 8:15 **Povídá si s ostatními dětmi.**
- 8:16 **Staví s dětmi a paní učitelkou z malých kostek.**
- 8:25 Hraje si s auty (sám).
- 8:32 Uklízí hračky, svačina.

Nelinka, 3 roky

Nelinku přivedl do školky tatínek. Nelinka si hraje **s kočárkem**, vozí **si kočičku**. Sedla si k nám na lavici a **povídá si** s Majdou, že má novou kočičku. Sedí u nás a kouká. Nelinka říká, že má sestřičku. Nelinka se na nás dívá a stále sedí na lavici. Povídá si se Zuzkou, říká, jak se jmenuje. Potom jsem si s ní chvíli povídala, nestydí se. Pořád **sedí na lavičce** vedle nás, když jsem se jí zeptala, jestli si bude hrát, tak řekla, že až se jí bude chtít. Nelinka se dívá na paní učitelku, když si prohlíží s ostatními dětmi katalog hraček. Nelinka pořád sedí a **pozoruje**. V 7:58 se zvedla a šla za dětmi, potom šla do přední místnosti ke stolku paní učitelky za ostatními dětmi. Potom Nelinka opět přišla k nám si sednout na lavici. Po chvíli se Nelinka opět zvedla z lavičky a **šla** se podívat dopředu ke stolu paní učitelky, je tam hodně dětí (přišly i nové děti). Potom se Nelinka vzala za ruku s kamarádkou a šly si spolu sednout k nám na lavičku. Po chvíli si šla Nelinka s kamarádkou hrát **do kuchyňky** a potom si šly zase sednout k nám. Nelinka seděla s kamarádkou a přišla jiná holčička, jestli si s ní půjdou hrát, Nelinka jí odpověděla, že ne, že není její kamarádka. Potom se Nelinka zvedla z lavičky, prochází se po místnosti a začala si hrát **s ponkem a nářadím**. Před svačinkou šly nejprve na záchod holčičky, takže šla i Nelinka. Po záchodě si Nelinka vzala chleba a sedla si na židli. Nelinka kouká a zatím nejí. Paní učitelka jí potom smaže pomazánku, Nelinka nemá pití a paní učitelka jí ho potom podá a pak už Nelinka začne jíst. Před půl devátou Nelinka dojedla, šla na záchod a umýt si ruce. Děti se potom řadí na lavičku, protože jdou do tělocvičny na divadlo a Nelinka sedí hned vepředu na lavičce. Když se paní učitelka ptá, co udělají, až přijdou do tělocvičny, Nelinka řekne, že pozdraví. Potom se ještě vrací zpátky, protože herci ještě nepřijeli, a tak budou společně

ještě zpívat. Nelinka sedí vedle kamarádky a zpívají. Když se paní učitelka ptá, kdo vybere třetí píseň, Nelinka se hlásí. Nelinka při písničkách zpívá a ukazuje rukama. Říká, že chce písničku o medvědovi, paní učitelka ji nezná, zazpívají si jinou, o lístku. Při jedné písničce vezme paní učitelka Nelinku k sobě jako princeznu a Nelinka zpívá. V 8:45 se jde na divadlo do tělocvičny. Při divadle, když je písnička a děti se mají držet za ramena, Nelinka se drží se svojí kamarádkou ze třídy. Pozorně se dívá, pozoruje a zapojuje se (tleská). Když se tančí, Nelinka postává a občas tancuje, je stále se svojí kamarádkou.

Mé pozorování – Šafaříková Lucie

Anetka, 3 roky

Anetka přišla do školky se starší sestrou Karolínkou (předškolák). Nejprve se držela sestřičky a **pozorovala** ostatní, což nějakou dobu trvalo. Přišla za ní kamarádka stejného věku, chtěla, aby si s ní šla hrát do kuchyňky. Anetce se nejdřív nechtělo, ale za chvíli se ke kamarádce přidala. Obě děvčata **vařila v kuchyňce** různé dobroty, palačinky, maso, buchty, čaj, kakao, brambory a další. Vše nosila, abych ochutnala. Za chvíli je to v kuchyňce přestalo bavit, poklidila si a obě si šla vzít **panenku a kočárek**. Chvilku jen tak vozila kočárky, až je napadlo **postavit si i domeček ze židliček a molitanové stavebnice**. Holky do domku nanosily jídlo a hrály si na takovou **rodinu**. To jim vydrželo až do svačiny. Po svačině zjistily, že už je hra moc nebaví. Vylezly z domku a utíkaly si půjčit **korálky**, aby vyrobily různé náramky a korále na krk. Potom si paní učitelka všimla, že holky si neuklidily domek ani kočárky, tak musely začít uklízet. Následovala řízená činnost.